

УДК 821.111:81

МЕТАФОРИЧНА ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ОБРАЗУ ВІТРУ У ТРИЛОГІЇ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА «ВОЛОДАР ПЕРСНІВ»

Грижак Л.М., к. філол. н., доцент,
доцент кафедри англійської мови

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Гончарук О.М., магістр

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті досліджено особливості метафоричної персоніфікації образу вітру у трилогії Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів». У ході мовно-стилістичного аналізу тексту твору встановлені та систематизовані моделі, використані письменником у створенні персоніфікованого образу вітру та проаналізована їх художньо-образна складова. Визначено, що найпоширенішою моделлю персоніфікації є здійснення вітром дій, властивих живим істотам.

Ключові слова: вітер, модель, образ, персоніфікація, фентезі.

В статье исследованы особенности метафорической персонификации образа ветра в трилогии Дж. Р. Р. Толкина «Властелин колец». В ходе лингво-стилистического анализа текста произведения установлены и систематизированы модели, использованные писателем в создании персонифицированного образа ветра и проанализирована их художественно-образная составляющая. Определено, что наиболее распространенной моделью персонификации является осуществление ветром действий, присущих живым существам.

Ключевые слова: ветер, модель, образ, персонификация, фэнтези.

Hryzhak L.M., Honcharuk O.M. METAPHORICAL PERSONIFICATION OF THE IMAGE OF THE WIND IN J. R. R. TOLKIEN'S TRILOGY "LORD OF THE RINGS"

The paper studies the peculiarities of metaphorical personification of the image of the wind in J.R.R. Tolkien's trilogy "Lord of the Rings." Comprehensive linguistic and stylistic analyses of the novel enabled to establish and classify the models used by the writer to create the image of the wind as a living creature as well as to analyze their artistic and imaginative implications.

It is established that the most common model of personification of the image of the wind in the novel is its performance of actions essential to the living beings, such as typical actions done by a living being, its movements in space, and production of various sounds.

The second model, as to the number of examples found in the novel, was the one that gave specific characterization to the wind like a living being. A great number of adjectives with negative meaning used in the model created its dangerous and vicious image. This negative image of the wind was also reinforced by the use of verbs imitating animal sounds in the previous model.

The third model, the nominalization of the actions of winds, is less frequent in the trilogy along with the fourth model, where the author describes the changes of state of the wind. The least numerous was the one that included parts of the body in the portrayal of the wind.

Thus, the author skillfully used the literary device of personification in the trilogy turning the natural phenomenon into a living character that is full of power, often threatening and dangerous. The personalized image of the wind is visually more accessible for perception and possesses emotional expressiveness.

Key words: wind, model, image, personification, fantasy.

Постановка проблеми. Чарівний світ роману Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів» є одним з найвідоміших літературних творів, написаних у жанрі фентезі, який не тільки відіграв значну роль у розвитку та популяризації цього жанру, але й набагато років надалі визначив його напрямок, сформувавши основні засади та принципи [18, р. 116.]. Вивчення мовних засобів створення образності цього твору дає змогу глибше осягнути авторські інтенції у створенні фентезійного світу роману, декодувати скриті смисли, алегорії та послання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовні та перекладознавчі аспекти роману неодноразово вивчалися дослідниками. Зокрема, проблеми відтворення онімів, топонімів, реалій та авторських неологізмів стали предметом розгляду у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників [1; 5; 8 і ін.]. У фокусі уваги численних дослідників є також штучні мови, створені письменником [6; 7; 12 і ін.]. Класифікація пареміологічних одиниць роману запропонована у науковій розвідці Д. А. Холіної [15], а у дослідженні Ю. М. Дем'яненко висвітлено питання пере-

кладу на українську мову прислів'їв та приказок цього роману [4].

Проте, попри велику увагу мовознавців до роману, на наш погляд, мовно-стилістичні аспекти створення образності цього твору є недостатньо вивченими. Окремі дослідження, здійснені у цьому напрямі, не дають вичерпного уявлення про роль засобів виразності у створенні художнього світу роману.

Так, І. Винокурова простежила вживання фонетичних, графічних і граматичних засобів стилістики у трилогії «Володар перснів» і відзначила застосування автором у тексті твору застарілих дифтонгів, алфавітного принципу вимови власних імен, специфічних графічних засобів, зокрема з літерами штучних мов та застарілих дієслівних форм, які тяжіють до періоду спільногерманського розвитку мов і літератур [2]. Дослідниця також розглянула лексичні виразні засоби, що створюють контент ігрового світу, відмінний від реальної дійсності, а саме: слова-новотвори (власне неологізми і слова *ad hoc*); «іншомовні слова» (запозичення й екзотизми) й опосередковано мовне середовище ігрового світу [3].

У свою чергу, О. І. Чернікова на матеріалі творів Дж. Р. Р. Толкіна та Р. Желязни простежила формальні, семантичні та функціональні характеристики звукових повторів у художньому тексті, що утворюють їх неповторний ідіокод [16], а також здійснила зіставно-типологічне дослідження ідіокодів звукових повторів на матеріалі оригінальних текстів Дж. Р. Р. Толкіна та їх українських перекладів [17].

Дослідження Є. І. Топал фокусується на маркерах звукового оформлення «Володаря кілець» Дж. Р. Р. Толкіна, що відносяться до опозиції «добро – зло», зокрема уточняється значення звуку у концепції авторського всесвіту за допомогою порівняльного, мотивного, міфопоетичного аналізів [14].

Деякі аспекти експлікації образної складової концептів ДОБРО та ЗЛО у романі за допомогою ряду стилістичних засобів виокремлені у дослідженнях О. О. Миронової [11].

Постановка завдання. На основі викладеного можна констатувати, що дослідження особливостей використання лексичних та синтаксичних виражальних засобів мови у створенні художньої образності роману є недостатньо вивченим.

Метою роботи є аналіз особливості метафоричної персоніфікації образу вітру у трилогії Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів»

[19], а основним завданням цієї наукової розвідки є виявити, класифікувати та описати різні моделі метафоричної персоніфікації образу вітру у творі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Персоніфікацію (уособлення, прозопопею) визначають як «вид метафори, троп, що полягає у перенесенні ознак і властивостей людини на предмети, явища природи, абстрактні поняття на тварин. Іноді під уособленням розуміють не тільки «олюднення», а й узагалі «оживлення» реалій неживого світу» [13, с. 750]. Отже, у вужчому трактуванні цей троп позначає «олюднення» неживих предметів, у той час як ширше розуміння включає надання їм не тільки антропоморфних характеристик, але й будь-яких живих створінь. У нашому дослідженні особливостей метафоричної персоніфікації образу вітру у досліджуваному художньому творі ми будемо дотримуватися ширшого розуміння цього тропу.

Л. І. Мацько та ін. вважають, що персоніфікація «належить до найдавніших метафоричних явищ мови», в якій відображений «анімістичний погляд людей на природу, при якому весь світ населявся духами: говорив, сміявся, плакав, тужив» та належить до найвиразніших ознак фольклору, «зокрема казок, легенд, народних оповідок, загадок» [10, с. 377]. Цілком очевидно, що персоніфікація є одним із важливих стилістичних засобів у фентезі, який, на наш погляд, є своєрідним синкретичним жанром, що поєднує елементи різних жанрів, «в якому використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу, поєднані з реалістичною нарацією <...>, змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, нетехнічною психологією» [9, с. 529].

У результаті мовно-стилістичного аналізу тексту роману Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів» [19] виокремлено **113** текстових фрагментів, в яких представлені **147** прикладів метафоричної персоніфікації образу вітру різних видів, до яких належать як антропоморфні, так і зооморфні уподібнення. Усі виокремлені приклади персоніфікації розподілені на декілька моделей у залежності від їх художньо-образного значення, тобто, від виду перенесення ознак і властивостей живих істот на образ вітру.

Найпоширенішим видом персоніфікації у трилогії є модель «вітер + дія живої істоти» – 94 приклади. Цей вид прозопопеї об'єктивується у досліджуваному творі за допомогою

великої кількості дієслів, а саме: *bear, begin, bend, bring, cheat, come, curl, drive, drop, fail, fall, fly, go, hear, hiss, howl, lull, pour, ride, rise, roar, rush, rustle, scream, sing, send, set, settle, shake, seethe, shift, sigh, speed, spring up, stir, stream, sweep, swirl, take, turn, veer, waft, whistle*. Наприклад:

What news from the South, O sighing wind, do you bring to me at eve? [19, с. 418].

The wind had gone now round to the north-east... [19, с. 286].

The upper wind settled in the West... [19, с. 129].

У наведених прикладах проілюстровані випадки здійснення вітром звичних дій, притаманних людині – співати, йти, оселитися.

Застосувавши метафоричну персоніфікацію для створення оживленого образу вітру, письменник перетворив ординарне явище природи на одного із повноправних персонажів твору, чії дії та вчинки мають вплив на розгортання сюжетної лінії роману, як у наступному прикладі, в якому вітер виконує функцію інформатора «*Ask of the North Wind news of them the North Wind sends to me!*» [19, с. 418].

Оживлений образ вітру виконує різні дії: негативні – *the wind of thy hope cheats, wind seemed to be curling round the house and shaking it, brought a grey rain* та позитивні – *At last lulled by the wind in the boughs above, and the sweet murmur of the falls of Nimrodel below, Frodo fell asleep...* [19, с. 344].

В описах дій вітру автор використовує як прості, однокомпонентні метафоричні персоніфікації, наприклад: *Already the wind is turning* [19, с. 836], так і складні, багатокомпонентні – *The wind had fallen the day before as it shifted from the West, and as it shifted from the West and began to rise* [19, с. 940].

Велику частину (43 приклади) персоніфікації цього виду становлять образи вітру з використанням дієслів на позначення переміщення у просторі. Вітер постає перед читачем як мобільний персонаж, який пересувається (*go, come, fly*), змінює напрями (*turn, veer, shift*), піднімається та падає (*rise, fall*), поспішає (*rush, speed, sweep*), крутиться та кружляє (*curl, swirl*), наприклад:

The wind suddenly fell and then veered round to the south [19, с. 282].

The West Wind comes walking, and about the walls it goes... [19, с. 417].

From the mouths of the Sea the South Wind flies... [19, с. 417].

До цієї моделі також зараховуємо приклади, в яких вітер подає різноманітні звукові сиг-

нали (14 прикладів), а саме: свистить (*whistle*), бурчить (*murmur*), співає (*sing*), пронизливо кричить (*scream*), стогне (*moan*) та відтворює звуки тварин (*hiss, howl, roar, rustle, scream*), наприклад:

The wind whistled and the snow became a blinding blizzard [19, с. 288].

The black waters roared and echoed, and a wind screamed over them [19, с. 393].

The wind murmured in the branches of the trees [19, с. 397].

The dark world was rushing by and the wind sang loudly in his ears [19, с. 747].

Створення письменником зооморфних метафоричних персоніфікацій вітру за допомогою лексем, що транслюють звучання тварин, створює негативний образ вітру як загрозливої та небезпечної істоти, наприклад:

The wind began to hiss over the grass [19, с. 139].

How the wind howls! he cried. 'It is howling with wolf-voices [19, с. 299].

... and behind it the wind roared away, leaving the Dead Marshes bare and bleak [19, с. 630].

Як жива істота, вітер зображується у романі таким, що здатен висловлювати почуття (3 приклади), як у наступному прикладі, в якому вітер сумно зітхає у гіллі дерев: *As they did so the South Wind blew upon Cerin Amroth and sighed among the branches* [19, с. 351]. До того ж, він володіє сенсорним сприйняттям (1 приклад): *The North Wind may have heard the horn of the son of Denethor* [19, с. 417].

Модель метафоричної персоніфікації образу вітру – «вітер + зміна стану» є менш поширеною у трилогії (5 прикладів) та об'єктивується у творі за допомогою дієслів *die, freshen, pass away*, наприклад:

Then the wind died away and the rain came streaming down [19, с. 90].

It was silent and windless; the grey east wind had passed away [19, с. 385].

As morning came the wind began to stir again, but now it came from the North, and soon it freshened to a rising breeze [19, с. 887].

Третя модель метафоричної персоніфікації образу вітру у трилогії включає дескрипцію його атрибутів – «вітер + характерна ознака». У творі ця модель втілюється за допомогою прикметників (33 приклади): *bitter, biting, contrary, dead, free, grey, heavy, hissing, ill, keen, loud, menacing, mighty, quiet, rising, roaring, savage, searching, shrill, sighing, snarling, still, stirring, thin, wandering, wild*. Наприклад:

The wind was thin and searching... [19, с. 430].

Out of the east the biting wind was blowing [19, с. 139].

A keen wind was blowing from the North again [19, с. 515].

Застосування атрибутивних одиниць для характеристики вітру дає змогу письменнику створити непересічний образ вітру. А негативне значення багатьох прикметників, виявлених у прикладах його метафоричної персоніфікації, є достатньо промовистим і представляє вітер як небезпечну істоту, що також корелює з вищезазначеними негативними та загрозливими діями та звуками вітру. Наприклад:

The wind was chilly and yet heavy with an odour of cold decay [19, с. 604].

Then came a blast of savage wind, and with it, mingling with its roar, there came a high shrill shriek [19, с. 607].

...with a rush the wind came upon them, hissing and snarling over the marshes [19, с. 629].

It's an ill wind as blows nobody no good, as I always say [19, с. 1022].

Метафорична персоніфікація образу вітру за моделлю «вітер + частина тіла живої істоти» є малочисельною у трилогії (3 приклади) та представлена субстантивами – *eye*, *wing*, наприклад:

But she now shivered beneath the starry mantle, and she looked northward, above the grey hither lands, into the eye of the cold wind ... [19, с. 962].

And those were the words that Elendil spoke when he came up out of the Sea on the wings of the wind ... [19, с. 967].

Остання модель персоніфікації образу вітру «вітер + субстантивація дії істоти» є також малочисельною у трилогії (9 прикладів) та репрезентована субстантивами – *breath*, *help*, *howl*, *rustle*, *sigh*, наприклад:

Then all was quiet again, except for the cold rustle of the wind [19, с. 443].

Were the breath of the West Wind to take a body visible, even so would it appear... [19, с. 524].

.... and though that is not swift down in the South, we had no help of wind [19, с. 877].

Висновки з проведеного дослідження. Здійснений мовний та стилістичний аналіз тексту трилогії Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів» дозволив виявити п'ять моделей створення персоніфікованого образу вітру: «вітер + дія живої істоти», «вітер + зміна стану», «вітер + характерна ознака», «вітер + частина тіла живої істоти», «вітер + субстантивація дії істоти». Найпоширенішою вияви-

лася перша модель, яка включає типові дії живої істоти, переміщення у просторі та відтворення звуків.

Майстерно використовуючи художній прийом персоніфікації, автор перетворив явище природи у персонажа твору, сповненого сили, часто загрозливого та небезпечного. Створений письменником персоніфікований образ вітру, зробив його візуально більш доступним для сприйняття, надав експресивності та емоційної виразності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беренкова В. М. Топоними в трилогії «Властелин колец» как объекты художественного перевода. Научный журнал КубГАУ. 2017. №134(10). URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/toponimy-v-trilogii-vlastelin-kolets-kak-obekty-hudozhestvennogo-perevoda> (дата звернення: 17.10.2018).
2. Винокурова І. Стилізація на фонетичному і граматичному рівнях як засіб створення фідеїстичності в трилогії «Володар Кілець» Дж. Р. Р. Толкіна. Лінгвістичні студії. Донецьк, 2012. Вип. 25. С. 125–129.
3. Винокурова І. Актуалізація ігрового світу в художньому тексті «Володар кілець» Дж. Р. Р. Толкіна. Лінгвістичні студії. Донецьк, 2013. Вип. 26. С. 163–167.
4. Дем'яненко Ю. М. Прислів'я і приказки в романі Толкієна «Володар перснів» та їх переклад українською мовою. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки. Вип. 22. 2010. С. 76–85.
5. Зайчук К. В. Особливості відтворення ониматопейчних дієслів говоріння у перекладах роману «Володар перснів» Дж. Р. Р. Толкіна українською та російською мовами. Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 41. Част. 2. 2012. С. 63–69.
6. Косенок А. И. Искусственные языки в произведениях Дж. Р. Р. Толкиена (на примере языка Квенья). Авдеевские чтения. 2013. С. 68–73.
7. Кушнір Л. О. Авторська лексика роману Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів»: лінгвістичний статус і класифікація. Мова і культура. Київ, 2014. Вип. 17. Т. I (169). С. 58–65.
8. Кушнір Л. Методи відтворення онімів і реалій в українських перекладах роману Дж. Р. Р. Толкіна «Володар Перснів». Іноземна філологія. Львів, 2015. Вип. 128. С. 113–123.
9. Літературознавча енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. С. 529–530.
10. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови: підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.
11. Миронова О. А. Экспликация образной составляющей концепта ЗЛО в произведении Дж. Р. Р. Толкиена «The Lord of the Rings». Гуманитарные науки и гуманитарное образование. Санкт-Петербург, 2008. Вип. 6. С. 198–204 URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/eksplikatsiya-obraznoy-sostavlyayushey-kontseptadobro-v-proizvedenii-dzh-r-r-tolkina-the-lord-of-the-rings> (дата звернення: 17.10.2018).

12. Поліщук Л. Б. Стилiстика вигаданих мов у трилогiї Дж. Р. Р. Толкiєна «Володар перснiв». Одеський лiнгвiстичний вiсник. Спецвипуск, 2017. С.177–180.
13. Тараненко О. О. Уособлення. Українська мова: енциклопедія. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Укр. енцикл., 2004. С. 750.
14. Топал Е. И. Звуковая антитеза «Властелина колец» Толкина: благозвучие добра против какофонии зла. Практики и интерпретации: журнал филологических, образовательных и культурных исследований. 2017. Т. 2, № 4. С. 106–116.
15. Холина Д.А. Особенности мифотворчества Дж. Р.Р. Толкина (на материале авторских пословиц и поговорок). Вестник Воронежского государственного университета. Лингвистика и межкультурная коммуникация. Воронеж, 2010. № 2. С. 70–74.
16. Чернікова О. І. Звукосимволічні властивості повторів у художньому тексті (на матеріалі творів Дж. Р. Р. Толкієна та Р. Желязни). Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство. Бердянськ, 2009. № 4. С. 242–250.
17. Чернікова О. І. Інвентаризація, сегментація та таксономія груп фонетичних ітерантів в англійському та українському художньому мовленні. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2012. Вип. 31. С. 174-179.
18. Shippey T. J.R.R. Tolkien: Author of the Century. Boston: Mariner Books, 2002. 384 p.
19. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. Boston: Mariner Books, 2012. 1216 p.